

שמעתא עמיקתא

גליון תקנ"א | פרשת בא | תשפ"ג | קהילת הניכוי הישיבות | רמות ב' | ירושלים תוכב"א

שמעתא אליבא דהלכתא

משיעורי הרה"ג הרב יוחנן בורגר שליט"א
מו"ץ וראש כולל הוראה רמות ב'

שאל תפילין ושינה את גודל הקשר האם יצא ידי חובה

א. קשר של תפילין. ב. קשר גמור או עניבה. ג. קשר של קיימא או אף לא של קיימא. ד. התרת הקשר כדי שחברו יניח תפילין. ה. דעת שאר הפוסקים.
א. קשר של תפילין

איתא **במנחות** (לה: א) שישים הרצועות על ראשו [בענין] שיהא כעין דלית כדי שיהא שדי- נראה עליהן, דשיין נראה בקמט בית חיזונה שכלל הקלף כעין שיין, ודלית נראה בקשר, וי"ד נראה באותו של יד כמין רצועה קטנה וראשה כפוף מעט כמין יו"ד, ע"כ. אולם **תוס'** (עירובין צג. ד"ה קשר ושבט סב. ד"ה שיין) כתבו דאין נראה לר"י פירוש רש"י דאין הל"מ אלא השיין בלבד ואין קדושה אלא בשיין בלבד, והיא דווקא הלכה ולא מצונו בשום מקום שיהא הקשר קרוי ד', עיי"ש. וכת' **הבה"ל** (סי' מב על סעי' ג ד"ה לנוף הקדושה) דרוב הפוסקים חולקים על רש"י, והשו"ע (סי' קנד סעי' א) סתם דלא כוותיה.

ב. קשר גמור או עניבה
ואיתא **בעירובין** (צו: - צא.) תניא המוצא (בשבת) תפילין מכניסן זוג זוג אחד האיש ואחד האשה אחד חדשות ואחד ישנות דברי רבי מאיר, רבי יהודה אוסר בחדשות ומתיר בישנות, וליענבינהו מיענב אמר רב חסדא זאת אומרת עניבה פסולה בתפילין, אביי אמר רבי יהודה לטעמיה דאמר עניבה כשירה מעלייתא היא, טעמא דעניבה כשירה מעלייתא היא, הא לאו הכי עניב להו והאמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב קשר של תפילין הלכה למשה מסיני הוא, ואמר רב נחמן ונוייהן לבר דעניב להו כעין קשירה דידהו. **ופרש"י** ר' יהודה לטעמיה - בפרק אלו קשרים (שבת קט.) : חבל דלי שנפסק - כורך עליו פונדא או פסיקא, ובלבד שלא יענבנו אלמא : טעמא משום דקשירה הוא, וחייבין עליה משום אב מלאכה. הא לאו הכי עניב - בתמיה. הלכה למשה מסיני - היאך הוא עשוי, שדומה לדלית, ובתפירתו עשוי כמין שיין, ורצועה קטנה קבועה בהן וראשה כפוף ודומה ליו"ד הרי שד-ו. ונוייהן - אותו היכר האותיות, ע"כ.

נמצא דנחלקו האמוראים האם לקשר של תפילין מהני עניבה או צריך קשר גמור, דלרב חסדא בעינן קשר גמור, ואילו לאביי סגי בעניבה דאע"פ דקיי"ל בסימן שי"ז סעי' ה' דעניבה לא הוי קשר צ"ל דס"ל דבכעין קשירה סגי.

אלא דע"י **במאירי** (עירובין צה. ד"ה ולענין פסק) שכתב שמאחר שהקשר הלכה למשה מסיני, קשר מעליא בעינן, ועניבה פסולה בהם, ומה שאמרו בגמ' על זה דעניב להו כעין קשירה דידהו, אין הלכה כן, ע"כ. וכן **המרדכי** (הלכות קטנות רמז תתקמ) כת' בענין קשרים בה ציצית דעל הקשרים עצמן נהוג ר"ת ור"י לעשות (הקשרים) מחוט של כרך והיה תוחב ראש החוט באמצעות של הז' חוטין ומחדקן יחד בקשר א' לבד, ואומר **רבינו אלחנן** דכה"ג לא מיקרי קשר של קיימא כדאמר באלו קשרים דלא מיקרי של קיימא אם לא כשמקשר ב' החוטים יחד ב' קשרים כו', ור"ת היה מביא ראיה לדבריו מידו של תפילין שהוא מכניס ראש הרצועה דרך הנקב וחשיב קשר גמור, ור"צ דחה דבריו דיו"ד של תפילין היו קושרים בחוזק כמו שעושין גם עתה, עיי"ש. ומשמע מדבריהם דלהלכה בעינן בתפילין קשר של קיימא.

אלא דע"י **בפת"ש** (או"ח סי' לב על סעי' נב) שכתב דבעירובין נח' אמוראי אי עניבה חשיב קשירה בתפילין או דבעינן דוקא קשר ולא עניבה, ולא נזכר מזה כלום בשו"ע, ו**בבב"ל** **העיסור** (הלי תפילין שי"א ח"ד) כתב **מצוה לקשרן ולא לענבן** ע"ש היטב פירוש חדש על האמור בגמ' מנחות כו', ומגמ' דעירובין הני"ל לא הזכיר כלל, ע"כ. [עיי"ש **בבע"ט** שכת' בזה"ל: אמר אביי דלית וי"ד של תפילין הלמ"מ, ש"מ קשר לחודי הלמ"מ מצוה לקושרן יפה ולא לענבן וענין קשירה במנהגא תליא, ע"כ]. וקצת משמע שאין זה אלא מצוה ולא לעיכובא. וע"י **בה"ל** (סי' לב על סעי' נב ד"ה ויעשה קשר) שהביא דברי **הפת"ש** בשם **בעל העיסור** דמצוה שיהיה קשר ולא עניבה. וחדשים מקורב באו שעושין קשר שיוכל להשמט אותו אנה ואנה כדי למעט טרחה אם ירצו להקטינו או להגדילו ולא שפיר עבדי דקשר כזה לא עדיף מעניבה כלי פשוט, ע"כ. וע"י בסמוך שכן נראה **מתוס'** דבעינן קשר ממש וכן פסק **האבנ"ז** כמבואר בסמוך. ולכאורה צ"ע על הבה"ל של ה"ח הכיח מהראשונים הני"ל דבעינן קשר של קיימא.

וע"י **בשעה"צ** (סי' שא אות קצו) שכתב דלענין תפילין סבירא להו לכמה פוסקים דעניבה פסול אפילו אם יעשה כעין תמונת הקשר של דלית וי"ד [ענין **בב"ח** (אות יט) שכתב דעניבה פסולה בתפילין. ו**בא"ר** (אות עד) בשם רש"ל שעל הסמ"ג (לאוין סה) ובשאר אחרונים], ע"כ. וע"י **בערוה"ש** (שם אות קסו).

ג. קשר של קיימא או אף לא של קיימא

וע"י **בתוס'** (ד"ה אביי אמר) שכתבו על ש"ס בעירובין הני"ל דמכאן אר"ת דא"צ בכל יום להתיר קשר תפילין ולחזור ולקשור בשעה שמניחן, כגון שהיה אומר **רבינו אליהו**, דא"כ חדשות אמאי אסר הכא משום קשירה הא לא הוי קשר של קיימא, ומה שהביא **רבינו אליהו** ראייה מדאמר בסוף הקומץ רבה (מנחות לה:) תפילין מאימתי מברך עליהן משעת הנחה עד שעת קשירה, לאו היינו קשירה ממש אלא קשירה דהתם היינו הידוק כמו שליא קשורה בוולד (דה כ"ה:) וכן קשורה בו ככלב (ע"ג ה), ע"כ. וכ"כ **במנחות** (לה: ד"ה משעת). והתוס' **הרא"ש** (עירובין שם ד"ה אביי) הכריע **כר"ת** בתפילין של ראש **וכרבנו אליהו** בתפילין של יד, עיי"ש.

ולשיטתם י"ל דלפי דעת **הרי"ף והרמב"ם** וכוותיהו פסק **השו"ע** באו"ח (סי' שיז סעי' א) דקשר של קיימא אינו קשר בענין שבת וא"כ הוא גם קשר אומן, צ"ל דקשר זה חשיב קשר אומן. שו"מ **במנ"ח** (מוסף השבת מלאכה כא) שעמד בזה וכת' **דהרמב"ם** (תפילין פ"ג ה"א) ס"ל כדעת רש"י הני"ל דקשר של תפילין הל"מ היינו כעין ד' וי"ד א"כ הו"ל קשר אומן, ע"כ.

אלא דע"י **בהגהות מרדכי** (ריש חולין רמז שתלו לדף ט.) שכתב וז"ל : ומיהו נראה דראיית ר"ת אינה ראייה, דאע"ג דלאו קשר הוא, אסור לקושרו בשבת, דרחמנא קרייה קשר, וכן מצונו **בסוכה** (כ:) אמר ר"י כל אוהל שאינו עשוי בידי אדם אינו אוהל. ומקשה מהא דאמר גבי התינוקות העוסקים בפרה אדומה, שמביאים שוורים שכריסן רחבה והם חוצצין מפני טומאת קבר תהום. ומשני שאני התם דרחמנא קרייה אהל דכתיב עור ובשר תלבישני, ע"כ. וכן **בבשמים ראש** (סי' פה) כתב דלכא' ראיית ר"ת היא ראייה עצומה ואף דיש לדחות בדברים אלה דשאני הכא דיו"ל מגו דהוי קשר לענין תפילין הוי נמי קשר לענין שבת כו', ולא ראיית מעולם מי שחש לדעה זו. ובדרך זה כתב **בישועות יעקב** (סי' כה סעי' ז.) וכן **המנ"ח** (שם) הביא בשם **הגהת טעם המלך** (ה' תפילין) שתירץ קושית התוס' על ר"א אף דהוי קשר שאינו של קיימא מ"מ כיון דהוי קשר לענין תפילין הוי נמי קשר לענין שבת. וכתב **המנ"ח** דלפי דבריו ניחא אמאי לא התירו לעשות ציצית בשבת אף כשכוונתו להתיר את הקשרים במוצ"ש, דכיון דהוי קשר לענין ציצית הו"ל קשר לענין שבת וחייב. וע"י עוד בזה הלחן בשם הפמ"ג.

והמנ"ח (שם) הקשה על סברא זו דהא אמרינן דאי לר"י עניבה לאו קשירה היה מענב התפילין, הא נהי דעניבה ל"א הוי קשירה מ"מ כיון דלגבי תפילין הו"ל קשירה ה"נ הוי קשירה לענין שבת, אך באמת כיון דעניבה לאו קשירה הוא ובתפילין א"צ קשירה כלל לא שייך מגו דהוי קשירה לענין תפילין דא"צ קשירה כלל. ובדרך זה הקשה **הערוגת הבושם** (או"ח סי' ה אות ב) וע"י **בהגהות מהרש"ם** (עירובין על תוס' שם). וכן **בכסא דהרסנא** (על הבשמים ראש שם סברא) פקפק על תירוצו של הבשמים ראש.

פניני הלכה

נדר שלא לנסוע עם חבריו במכונית האם חל הנדר

עובדא הוי באחד שכעס על חבריו בנוסעם יחד לאיזה מקום, ומתוך כעסו נדר שלא יסע עמו עוד, ועתה שאלתו בפני א"ת חל נדרו, והאם צריך הפרה. מבוואר **בנדרים** (ב:) דבנדר מיתסר חפצא עליה, משא"כ בשבועה דקאסר נפשיה מן חפצא. וביאר ה"ר"ן (שם) דבנדר מיתסר חפצא עליה, כלומר אוסר הככר עליו ואומר אכילת ככר עלי. משא"כ בשבועה דאסר נפשיה מן חפצא כלומר שאומר שבועה שלא אוכל ככר זה.

וכתב ע"ז דמכאן משמע דאין שבועה בלשון נדר ולא נדר בלשון שבועה, הליכך כל שהחליף של זה בזה אין דבריו כלום. ואיכא למידק דהתניא (נדרים ב:) איזהו איסור האמור בתורה הרי עלי שלא אוכל בשר, אלמא יש נדר בלשון שבועה, ואין שבועה בלשון נדר, ורבי יוסי שבועות נמי משמע דיש שבועה בלשון נדר, דאמרינן התם (כב:) באומר אכילה משתיהן עלי שבועה, והאי לישנא דנדר הוא וקאמר ליה גבי שבועה, אלמא מהני. י"ל דהני לישני לאו דוקא נקיט להו וכו', וכן דעת ר"י והרב בן מג"ש, ולזה הסכים הרשב"א. ו**בירושלמי** (נדרים פ"א ה"א) אפליג בהאי דינא, דאמרינן התם דר' יודן ורבי מונא סברי אין נדר בלשון שבועה, ואין שבועה בלשון נדר, ורבי יוסי פליג עלייהו. ומשמע דקיי"ל הלכה כרביס.

אבל **הרמב"ן** ז"ל כתב בהל' נדרים שלו דליכא לשבושי הנך סוגיות ולמימר דלא דייקי בלישנייהו, אלא ודאי נדר שאמרו בלשון שבועה ושבועה שאמרה בלשון נדר מהני, מיהו לא מעיקר נדר ועיקר שבועה, אלא מדין ידות.

אולם **הרא"ש** (נדרים פ"ק סי' ב) כתב דאם אומר אני נודר שלא אוכל עמך או שאוכל עמך, לכאוי אפי' די לא הוי, אם לא שנדר לעשות מצוה דבפיך זו צדקה, ומיהו כיון דהאידינא מרגלא בפומא דאינשי למינדר בהאי לישנא אין להקל להם וצריך התרה כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים.

והטור (יו"ד סי' ר"ח) הביא דברי הרא"ש, והדר כתב - **והרמב"ם** (פ"א ה"א) כתב האומר פירות פלוני אסורין עלי בכל לשון שיאסור עליו הרי הן אסורין עליו אע"פ שאין שם שבועה כלל ולא הזכרת השם ולא כינוי ועל זה נאמר לאסור איסור על נפשו, שאסר על עצמו דברים המותרין, וכן הוא אומר הרי זה עלי איסור אסורין.

וכתב **הב"י** (שם) דנראה מדברי הטור דסובר דהרמב"ם חולק על הרא"ש, דמשמע ד"בכל לשון שיאסור עליו" שכתב היינו לומר דבין הוציאו בלשון נדר ובין הוציאו בלשון שבועה. ולי נראה שאין בלשון זה הכרע, דאיכא למימר ד"כל לשון" דקאמר היינו אפי' לא אמרו בלשון הקדוש. ע"ש.

[אולם **הב"ח** (שם) כתב דהטור הוציא דבריו מדלא חילק הרמב"ם משמע דס"ל דאפי' אמר בלשון אני נודר לא אוכל עמך הוי די ואסור מדאורייתא].

ולדינא כתב **השו"ע** (יו"ד סי' ר"ח ס"ה) הנודר שלא אוכל עמך או שאוכל עמך, אפי' די לא הוי, דלשון זה לשון שבועה הוא ולא לשון נדר, אם לא שנדר לעשות מצוה. ומיהו כיון דהאידינא מרגלא בפומייהו דאינשי למינדר בהאי לישנא אין להקל וצריך התרה, כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים. ויש מי שאומר דנדר שאמרו בלשון שבועה, ושבועה בלשון נדר, מהני מדין ידות. ע"כ.

הרי דתפס עיקר כדעת הרא"ש, כדבריו בב"י דאין הכרע דהרמב"ם פליג על הרא"ש. אלא דהזכיר דעת הרמב"ן בלשון יש מי שאומר.

ד. התרת הקשר כדי שהברו יניח תפילין

ויעוין **באבניז** (אוי"ח סי' קפג אות ה) שלמד מהגהות מרדכי דחולין הני"ל דלדין דלא קיי"ל כר' אליהו אינו יוצא בתפילין אלא בקשר של קיימא כמו בשבת דלא חשיב קשר אלא של קיימא, דלדין אין לומר דרחמנא קרי' קשר אף אינו של קיימא, דמנא לן הא, דלדין סתם קשרו תפילין של קיימא הם, והני דנסבי תפילין של אחרים ומשנין הקשר לפי מדת ראשם לאו שפיר עבדי, דהבעלים ישנו אחר כך הקשר לפי מדת ראשם, נמצא ראשון לא הוי של קיימא ולא יצא ידי חובתו, ומצוה לפרסם הדבר, ע"כ.

אולם אפשר דיש לדחות יסוד של **האבניז**, דהנה לכאורה קשה על הוכחת ר"ת הני"ל דלא כרבנו אליהו דאמאי לא אמרו בשי"ס דיקשרנו ע"ד להתירו ובכה"ג ליכא איסור קושר בשבת דהוי קשר שאינו של קיימא. שוב העירונו שכן הקשה **החמדת ישראל** (ח"ב קונטרס דרך חיים סי' ד) דגם לדעת תוס' שחולקים על רבינו אליהו קשה דמ"מ יקשרו ע"מ לחזור ולהתירם במוצ"ש דהוי קשר שאינו של קיימא. ותירץ דס"ל להתוס' דלדין דס"ל דאין צורך לקשור בכל יום בעיני בתפילין קשר של קיימא, וממילא אמרינן מיגו דחשיב קשר לענין תפילין חייב גם משום קושר (וזה כסברת המרדכי בדעת רבינו אליהו). ומבואר דאף אם קושר לזמן חשיב קשר של קיימא מכח מיגו ודלא כהבנת האבניז הני"ל.

ובאמת יש ליישב באופן אחר דס"ל להתוס' דאף בכה"ג חשיב קשר של קיימא וחייב עליו כיון שהוא קשר שהדרך הוא לעשותו לעולם, דע"י **ברש"י** קיי"ב ע"א (ד"ה קיטרא) שכתב שאם קושר קשר שלפעמים מניחו שם אסור. משמע מדבריו שאין הדבר תוליד בעת הקושר, ואע"פ שעכשיו קושרו ע"מ להתירו אכתי אסור כי פעמים מניחים אותו לזמן.

וכן נראה מדברי **הטור** (סי' ש"ה) שכתב בזה"ל: כל קשר העומד להתקיים לעולם חייבין חטאת על קשירתו והתרתו בין אם הוא של אומן או של הדיוט, והעומד להתקיים ז' ימים פטור אבל אסור, ולצורך מצוה כגון שקושר למדוד שיעור אחד משיעורי התורה מותר לכתחלה, ושעומד להתיר בכל יום מותר לכתחלה, ע"כ. משמע שהעיקר תלוי בדרך העולם איך קושרים קשר זה ולא תלי בדעת הקושר. (ומי"מ באופן שהדרך לקשור לזמן וכן לא לזמן י"ל דהכל תלוי בדעתו).

וכן נראה **מהב"י** (סי' ש"ה ד"ה נמצונו) שכתב דקשר של קיימא מיקרי קשר דבר שדרך לקושרו על דעת שיעמוד לעולם, וקשר שאינו של קיימא דשרי הוא העשוי להתירו בכל יום, ע"כ. וכתב **הפמ"ג** (א"א ס"ק ה) דלפני"ל י"ל דבשבת אסור לקשור ציצית ע"מ להתירו במוצ"ש כי כל שלפעמים מבטלו כי כן הדרך אסור מן התורה. וע"י משי"כ בזה לעיל בשם המני"ח.

אלא דע"י **בב"ח** (אות א ד"ה ויאכא) שכת' בזה"ל: ונר' דהכי פירושו דאם בשעה שקושרו הוא עומד להתקיים לעולם שעל דעת כך הוא קושרו שיהא קיים לעולם, חייבין עליו חטאת בשעה שקושרו בשבת, וכן חייב על היתרו, אבל אם בשעה שקושרו הוא עומד להתירו אסור שאינו עומד להשרי אלא אחר חודש או אפילו לאחר שנה ויותר, כיון שעל דעת כך הוא קושרו כדי להתירו אחר כך אינו חייב חטאת, ובסיפא אשמועין דאף על פי דבקשר שאינו של קיימא דהיינו שהיה בדעתו להתירו שאינו חייב חטאת מכל מקום איכא איסורא. דפטור אבל אסור הוא, ע"כ. ומבואר מדבריו שהכל תלוי בדעת הקושר. אלא שמדרבנן אסור אם עומד לז' ימים.

והט"ז (סי' קא) נקט דלעולם קשר של קיימא חשיב אם דעתו שישאר כן לעולם, דהיינו כל זמן שאפשרי לו להיות קיים ולא יצטרך להתירו ואינו קצב זמן בדעתו מתי יתירו, זהו חייב, ואם קוצב בדעתו איזו זמן שבדאי יתירו אז פטור, יהיה הזמן מה שיהיה דחויב אין כאן כיון שיש לו עכ"פ זמן, ואיסור יש כאן שתוך אותו הזמן הוא מיקרי של קיום, אבל אם חושב בדעתו להתירו ביזמן זה לא מקרי זמן כלל ומותר לכתחלה, ע"כ. ומבואר מדבריו דהכל תלוי בדעת האדם "ולעולם" היינו שלא יתירו כל זמן שאפשרי לו להיות קיים פחות מזה הוא מדרבנן וליום מותר לכתחלה.

ויעוין **בפמ"ג** (מ"א ס"ק י"ג) שכתב דקשר תלוי בדעתו (וכן נראה מדבריו בא"א ס"ק ג'), ועל כן הקשה על דעת **הטור ושו"ע** (שם סי' א) שפסקו שמתוך לעשות קשר האסור מדרבנן לצורך מצוה, דאמאי היה צריך להתיר לצורך מצוה, והרי יכול לחשוב להתירו ביזמן ואין איסור כלל. ועיי"ש (א"א ס"ק ו וסי' ט) דשוב כתב דכל שלפעמים מבטלו כי כן הדרך אסור מה"ת ולא מועיל דעתו להתירו לפני כן, וע"כ כתב דאסור לעשות ציצית בשבת אף כשדעתו להתירו במוצ"ש.

ובבית מאיר (שם ד"ה והנה) הוכיח מהא דהתירו לקשור קשר לצורך מצוה בשבת אע"פ דלכאורה יכול לכוון להתירו באותו יום, דכל קשר שאינו עשוי להיות נותר או מעצמו מחמת שאין לו קיום או ע"פ הכרח הולבש או העושה הקשר כי אם בזמן ארוך, זה מקרי של קיימא, ואפילו הוא מתכוין להתירו בו ביום בלי הכרח אינו מעלה ומוריד, ע"כ. ואע"פ דגם בקשר לצורך מצוה יש לו הכרח להתירו כדי שלא יעבור על איסור ס"ל להבית מאיר שיש לחלק בין הכרח צדדי שאינו מחמת גוף הקשר לבין הכרח הנובע מגוף הקשר.

וכן **הבה"ל** (על סעי' א ד"ה הקושר) כתב דאתפלא על הט"ז שכתב דלדעת הרא"ש והטור הכל תלוי בדעת האדם הקושר לחוד כו', דלפעני"ד צע"י בזה, דנראה דקשר שדרכו של העולם לעשותו בקביעות לא אזילנן בתר מחשבת הקושר לבטל שם קשר ממנו, ע"כ. וכן נקט **בשע"צ** (אות יז).

ה. דעת שאר הפוסקים

שו"מ **במנח"ש** (תני ססי' א) שכת' דיש לומר דכל שהקשר מצד עצמו הוא קשר של קיימא, אינו מועיל כלל מה שחושב בדעתו בעת עשיית הקשר ע"מ להתירו לעשותו קשר שאינו של קיימא, ולכן נראה לומר דלכל דיני התורה גם לקשר שאינו של קיימא יש שם קשר, ולכן גם לענין תפילין מיושב מנהג העולם שאין חוששין לדברי האבניז הני"ל, ומשי"כ המרדכי דאם נחשב קשר לענין תפילין נקרא גם קשר לענין שבת שצריך קשר של קיימא, כוונתו דמדלא מצנינו תנאי של קיימא אלא בקושר, ולכמה פוסקים אף בתופר, היינו כי זה נחשב כמלאכה שעושה דבר חדש מכיון שע"י הקשר יעשה לגוף אחד, משא"כ אם בדעתו להתירו אח"כ הרי זה כשני דברים נפרדים, ובה העלה המרדכי דאם משום הקשר נוצר דבר חדש וכגון בתפילין שנגמרה צורת הקשר והתפילין נעשין כשרים להנחה, לפיכך אף שהקשר מצד עצמו אינו של קיימא, מ"מ הרי נתחדש כאן ע"י הקשר שעשה בהכשר התפילין, ולפיכך נחשב גם קשר לענין שבת וחייב, ע"כ.

וע"י **גתשבות והנהגות** (ח"ד ססי' יג) שכתב שחידוש **האב"ג** צ"ע, דכיון שאינו אלא מקטין או מגדיל הקשר, לא נקרא קשר שאינו של קיימא שהלוא הקשר קיים, וכבר העירו בזה, ועוד דסתם קשר תפילין הוא לעולם, ונחשב תמיד לקיימא ואין מחשבתו מוציאתו, ועיין מנ"ח במוסד השבת במצות קושר ובה"ל סימן ש"ז ד"ה הקושר, ע"כ. וע"י משי"כ בזה **האבן ישראל** (ח"א סי' א) **והשבט הלוי** (ח"ה סי' ד).

ודעת **החזו"א** (ארחות רבנו ח"ג ע"מ קצו) שא"צ לחוש לדבר האבניז. וכן דייק **הגר"ח** **ק"ק צ"ל** (ארחות רבנו שם) **מהמ"ב** (סי' קי ס"ק ב) שכתב דיש עוברי דרכים שאין לוקחין עמן אפילו תפילין וסומכין עצמן שברך ישאלו מאחרים ועונם גדול כי הרבה פעמים מצוי שעיי"ז עוברים זמן קי"ש ותפלה כשממתנינם עד שיזדמן להם. ועוד שלוקחין תפילין ממה שבא בידם ואין מקפידים אם הקשר של ראש הוא לפי מידתו או לא, ע"כ. ובדרך זה כת' **המ"ב** (סי' כה ס"ק ב בהגה).

שו"ר **בארץ צבי** (ח"א ססי' ז) תלמידו של **האבניז** בשם **בעל האבניז** שהשיב שדבריו אינם נגד מנהג העולם כי מנהג העולם רק לקצר הקשר או להאריך אבל לא להתיר הקשר לגמרי. ולפני"ז אין הוכחה מהמ"ב דלא כהאבניז, ומי"מ לפי משי"כ לעיל לכאוי אין חידוש זה מוכרח. אלא דיש לעיין האם בכה"ג לא חשיב מתיר ע"פ משי"כ **בקצות השלחן** (סי' קג בה"ש ססי' ד) דכל קשר שאסור לקשור בשבת גם אסור להדקו כשנתרפה. והביאו **השש"כ** (פ"טו אות ג) (ומי"מ עיי"ש (הגה רח) שהתיר לענוד עניבה ע"י הרחבת או הצרת הלולאה שמסביב לצווארו כי הצרת הלולאה אינה מהדקת את הקשר עצמו וע"כ לא דמי להידוק קשר דאסור).

מ. סקנא דרינא

קשר של תפילין יש לעשותו קשר גמור ולא קשר עניבה, ומי"מ מותר לפתוח אותו ולשנותו ע"מ להתאימו לאחר שרוצה להניחם ואין לחוש שמחמת שלאחר מכן יחזירו לגודל הקודם אין הקשר בכלל קשר של קיימא. ויש מי שחשש שבאופן זה לא נחשב קשר, ומי"מ אף לדעתו אם אינו מתיר את הקשר לגמרי אלא מקצר או מאריך אותו בלבד אין חשש.

והנה **בבית ש"ס** (יו"ד סי' ר"ל) כתב להשיג על דברי הב"י, דמי"ש לבאר ד"בכל לשון" דקאמר הרמב"ם היינו אפי' בלשון חול ולע"ז הוא דוחק גדול, דהל"ל בכל לשון שיאמר. אבל בכל לשון שיאסור עליו משמע דקאי איסורו חפצא, וא"כ קשה להקל.

אולם כדברי הב"י מצנינו בשו"ת **פאר הדור** (סי' נ"ט) דנשאל **הרמב"ם** אם הוא שאמר נדר עליו שלא אוכל או שלא אשתה, אם חייב חייב כמו נשבע או לאו. והשיב דאינו חייב בזה שום דבר, דהא לא אסר עצמו בשום דבר, ולא נדר בדבר הנדר, והתורה אמרה כי ידור נדר לה' לאסור איסור על נפשו וכו'. אבל עכ"פ אם היה זה הנודר עם הארץ, אזי פותחין לו פתח ממקום אחר, כדי שלא ינהג קלות ראש בנדרים. [וכבר הובאה השבחה זו **במהר"ם אלשקר** (סי' ע"ח), והזכירה **הש"ך** (שם ס"ק ט)].

והיינו ממש כדברי הרא"ש, דאין לאסור בזה משום יד. [אלא דהרא"ש סתם דכיון דהאידיגא מרגלא בפומא דאניש למינדר בהאי לישנא אין להקל להם, וצריך התנה כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים. ואילו הרמב"ם כתב כן רק בגוונא דהנודר ע"י].

ויעוין עוד בשו"ת **נודע ביהודה** (מה"ת יו"ד סי' קמ"ה) דכתב דמח' הרמב"ן והרא"ש הוא דוקא בנודר בדבר שיש בו ממש, כגון שאינו אוכל, דהמאכל יש בו ממש, דבכה"ג אם היה אומרו בלשון נדר (שאסור המאכל) היה אסור מדאורייתא. אבל באומר שלא אכנס לבית זה עם אשתי, גרע טפי כיון, שלא אסר הבית עליו, וה"ל דבר שאינו בו ממש, ואפי' הוציאו בלשון נדר הוא רק מדרבנן. כמבואר בנדרים טו. (באומר קונם שאינו ישן ע"ש). והובאו דבריו **בפת"ש** (יו"ד סי' ר"ו ס"ק ב).

ומי"ש **הרא"ש** ואחריו **השו"ע** "אם לא שנדר לעשות מצוה". ביאר **הגר"א** (הנהגות הגר"א סי' ר"ו ס"ק י"ח) דאזיל הרא"ש לשיטתו בפירושו בנדרים ח. גבי הא דאמרינן שם "האומר אשכים ואשנה פרק זה, אשנה מסכתא זו, נדר גדול נדר לאלהי ישראל" דמי - לאו היינו נדר ממש, דלא אקרי נדר אלא כשמתניס בדבר הנודר, אלא מחשבינן ליה כאילו נדר נדר צדקה, כאמרינן בפ"ק דרי"ה (ו). בפ"ק זו צדקה. [נדלא כהר"ן שם דמי דלאו דוקא נדר אלא נשבע].

וכן פסק לדינא **השו"ע** בסי' ר"יג ס"ב - האומר אשנה פרק זה הוי כאילו נדר לתת צדקה.

העולה לדינא - א. הנודר שלא יסע עם פלוני ברכבו, אע"פ דהעיקר לדינא דאין זה נדר, מ"מ אין להקל בדבר ללא התרה. ב. אם נדר שישע אף חבירו למקום פלוני, אם הוא דבר מצוה, יש לו לקיים דברו, כמו הנודר לתת צדקה [ועיי"ש שו"ע סי' ר"ג ובש"ך שם ס"ק ה].

נכתב ע"י

הרה"ג הרב **שמעון פלולי שליט"א**
מו"ץ הקהילה החרדית פועלה אדומים

פניני מוסר

עניני שבת קודש

לימוד התורה בשבת קודש (ד)

גודל מעלת המחדש חידושי תורה בשבת - "וכל המחדש דבר חכמה ביום השבת, אותה הנשמה מתעטרת מלמעלה בכמה עטרות והקב"ה כביכול משתעשע בה ונושק אותה ומברכה ברכה שלימה. וכן אמר בזוהר על פסוק בורא שמים חדשים וארץ חדשה, כי כל המחדש דבר ביום השבת אותו דבר מעלין אותו לפני הקדוש ברוך הוא ובאותם הדברים נבראים שמים חדשים וארץ חדשה. והענין הוא ע"פ הפשט, דכיון שאין העולם מתקיים אלא מצד עסק התורה כמי"ש אם לא בריתי יומם לילה וגו', כשם שכל מי שאינו עוסק בתורה מחריב העולם כך כל העוסק בה מחדש אותה בעבורו שמתקיים יותר.

והמחדש חידושים ביום השבת מוסף על זה, דלא מיבעיא שמקיימין אותה במה שהם, אלא שמחדשין אותה מחדש ומיפין אותה בעבורו וכביכול נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית ואשריו ואשרי חלקו ועם היות שבכל יום וגו' עושה רושם העוסק בתורה, המחדש דבר ביום השבת יותר ויותר, מפני שהוא יום מיוחד בקדושה ומצא מין את מינו משא"כ בימי החול"י. (ספר סדר היום, סדר הלימוד בשבת)

נערך על ידי מו"ם "עבודת שבת קודש"

להאזנה לשיעורי בעמח"ם שמעתא עמיקתא שליט"א במספר ישיר 073-295-1244

✉ להצטרפות לרשימת התפוצה ללא עלות ניתן לשלוח בקשה לדוא"ל: amikta@amikta.co.il

© שמעתא עמיקתא - לרפו"ש של חנה דינה בת צירל תחי' בתושח"י - לשאלות והערות ניתן להתקשר לפל' 052-767-0503

